

KULTURALISERINGENS
SAMHÄLLE

*Problemorienterad
kulturvetenskaplig forskning
vid Tema Q 2002–2012*

Red. Svante Beckman

Redaktion: Svante Beckman, Peter Aronsson, Bengt Erik Eriksson, Sofia Lindström
Grafisk form och original: Svante Landgraf
Tryck: LiU-Tryck, Linköping, 2012

© Linköpings universitet och författarna 2012

Linköping Electronic Conference Proceedings, No. 66

ISSN: 1650-3686

eISSN: 1650-3740

Skriftserie Tema Kultur och samhälle 2012:1

ISBN 978-91-977275-2-5

ISSN 1653-0373

Innehåll

5 Förord *Svante Beckman*

DEL I

- 8 Tema Q:s bakgrund och utveckling *Svante Beckman*
34 Kulturarv och historiebruk *Peter Aronsson*
51 Tema Q och samtidens kulturalisering *Erling Bjurström*
64 Tema Q och Tillvaroväven *Tora Friberg*
73 Att samla resurser för tvärgående kulturforskning: Tio års erfarenheter av nätverksbygge vid Tema Q-miljön i Norrköping *Johan Fornäs*
88 Gestaltungsprocesser i kultur och medier vid Tema Q *Karin Becker*
94 Kultur och modernitet: Ett forskningsprograms väg från då till sedan *Martin Kylhammar*
105 Kulturhistoria och samhällsförändring *Roger Qvarsell*
113 En forskningsmiljös digitala avtryck *Bengt Erik Eriksson*

DEL II

- 123 När historien blir personlig – reenactment som inlevelse och kunskap *Bodil Axelsson*
127 Stadens kulturer *Mats Brusman*
130 Upplevelse, politik, dialektik *Jens Cavallin*
134 Kamrater, det är vi *Johanna Dablin och Per Möller*
138 Sysslöshetens tvetydighet *Emma Eldelin*
142 Upphovsrätten – ett civilisationsprojekt i sönderfall? *Martin Fredriksson*
146 Varför gör jag egentligen det här? *Ann-Charlotte Gilboa Runnvik*
150 Kultursällskapet regnbågen, k. Mao och kulturarvsvärnets (bakvända) dialektik *Ingemar Grandin*
154 Samtidshistorien i dödlighetens spegel *Björn Grip*
159 Kulturen och den kreativa ekonomin: Från mode till besvikelse *Tobias Harding*
163 Det kyrkliga kulturarvet mellan heligt och profant *Magdalena Hillström*
168 Industriarkeologi och interpretation: Discipliner för forskning, tolkning och förmedling av det industriella landskapet *Erik Hofrén & Örjan Hamrin*

- 172 The Hour och det journalistiska äkthetsidealet *Kristoffer Holt*
- 177 En bit av Gotland. Souvenirer och autenticitet *Carina Johansson*
- 183 När fortiden griper inn i våre liv. En personlig fortelling om hvordan engasjementet for arkeologiens sosiologi ble vekket *Marit Johansson*
- 187 Kultur- och samhällsforskning – vad står i förgrunden och vad finns i bakgrunden? *Leif Jonsson*
- 191 ”I kveld er gatene fylt av kjærlighet”: Om spontane minnesteder, communitas og rituell renselse etter 22. juli 2011 *Kyrre Kverndokk*
- 198 Ungdomar och riktig kultur – en fråga om kvalité Lars Lagergren
- 202 Den osäkra framtiden *Svante Landgraf*
- 206 Kulturarvet och komforten: inomhusklimatet som problem i kulturhistoriska byggnader under 1900-talet *Mattias Legn r*
- 210 Kärlek, dårskap och nytta – en doktorands betraktelser av kulturforskningen *Sofia Lindström*
- 214 Heidenstam som rondellhund. Eller varför karikatyrer bör tas på allvar *Andreas Nyblom*
- 217 Materiella spår av omsorg. Vadstena krigsmanshus och omsorg som kulturhistoria *Erik Petersson*
- 221 The House of Human & Social Sciences *Egl  Rindzevi i t *
- 224 Om forskningsfronter inom Cultural Studies *Ulf Sandström*
- 229 På upptäcktsresa mellan museer och universitet *Sofia Seifarth*
- 233 Om gestaltning inom operakonsten – en fantasi *Anders Wiklund*
- 239 Avhandlingar vid Tema Q
- 241 Om författarna

Bodil Axelsson

När historien blir personlig – reenactment som inlevelse och kunskap

UNDER DE SENASTE tjugo åren har det varit en historiekulturell boom. Böcker som behandlar skeenden, livsöden och händelser i det förflutna säljer bra. Det produceras filmer och dataspel för en internationell publik med historiska teman och det finns i Sverige ett flertal tidskrifter som särskilt inriktar sig på historia liksom nischade resebyråer och tv-kanaler. Som empiriskt fenomen är den historiekulturella boomen samkonstituerad med en expanderande forskning inom området. På tema Q pågår forskning som undersöker historiebruk från ett institutionellt perspektiv men här har också skrivits flera avhandlingar som riktat fokus mot ett brett spektra av meningsskapande sammanhang där historia brukas. Själv kom jag till Tema Q efter att ha skrivit en avhandling om teater i en klosterruin och blev kvar genom ett forskningsprojekt om historia i tidskriftsform och en rad andra uppgifter.

När jag arbetar ihop mina analyser av hur tidskriften framställer sina läsare och de sammanhang som läsarna själva skriver in sitt läsande i återvänder jag till och vidareutvecklar det teoretiska ramverk jag använde i avhandlingen. Långsamt, försöker jag skriva mig bort från representations-paradigmet för att istället se hur det förflutna blir till genom manifestationer, presentationer och förevisningar – genom performativa handlingar både i tidskriften själv och i den e-postintervjustudie som gjordes inom ramen för projektet Tilltalande förflutenheter: mediering och reception av populärhistoria.

När man först närmar sig historietidskrifter som *Populär Historia*, *Allt om Historia* och *Världens historia* möts man av en anslående mängd krigsscener och porträtt av maktfulla män inom politik och krig, vetenskap eller konst liksom en eller annan drottning eller adelskvinna. Från omslagen blickar kungligheter och presidenter ner mot sina undersåtar, vetenskapsmän och konstnärer riktar visionärt sina blickar mot skyn medan soldater marscherar målmedvetet framåt eller är uppslukade av stridens hetta. En gång i tiden manifesterade den här typen av bilder politisk och kulturell makt eller manade till beundran eller lojalitet

(Burke 2001). Idag görs dessa forna tiders politiska och intellektuella ledare till omslagspojkar och omslagsflickor på ett liknande sätt som intagande kvinnliga ansikten på omslagen till mode- och skönhets-tidningar pockar på uppmärksamhet och lockar till en värld av mode, skönhet och flärd (jfr McCracken 1992). Utan att gå in för djupt in i den psykoanalytiskt inspirerade blickteorin (Mulvey 1975), kan det konstateras att historiens män och kvinnor här får anta den klassiska feminina positionen av att bli beskådade och begärda. Deras roll blir att ingå i det sammanhang som blicken skapar snarare än att vara huvudpersonen i sitt eget livs berättelse. Samtidigt riktas dessa historiska män och kvinnor blickar oftast rakt mot betraktaren och etablerar en relation till henne eller honom.

När de som medverkade vår studie själva beskriver hur de närmar sig tidsskrifter och böcker lägger de allra flesta inte mycket vikt vid bildmaterialet. Tvärtom, de skriver in sig i ett förhållningssätt till historia som ger det skriftliga ordet företräde framför visuell kommunikation. Det som betyder något för dem är vilka ämnen som behandlas och när en forskare frågar vad det är som intresserar dem skriver de fram ett intresse för individuella livsvillkor och öden som blir både kognitivt, affektivt och personligt.

Deltagarna i studien beskriver hur de dras med i berättelser om politiska ledare som kejsare Augustus, Napoleon eller Potemkin och genom dessa skapar kunskap om politiska skeenden och maktutövandets anatomi. En bok om de Gaulle ger en av intervjupersonerna möjligheten att beskriva inrikespolitiska drag i Frankrike under andra världskriget, hur landet delades av ockupationen, hur det påverkade förhållandena till kolonierna i Nordafrika och förbindelserna mellan de Gaulle och Churchill. Vidare, läsaren skriver fram sig som en kunskapare med ett bestämt mål: han läser om de Gaulle för få veta mer om Frankrikes 1900-talshistoria eftersom han har kollegor i Lyon.

Andra intervjupersoner beskriver hur det förflutnas levnadsöden skapar möjligheter för dem att leva sig in i andra människors öden och "fantisera sig in i en annan tid, en annan värld". De skriver fram ett empatiskt förhållningssätt till människor som har en vardag med helt olika materiella och idémässiga omständigheter än vad de själva har. Ofta är det "medborgarens" eller "den vanliga människans" erfarenheter som ger stoff till manifestationer av empatiskt intresse. Men flera skriver fram att de specifikt blivit gripna och intresserade av Marie Antoinette och Katarina de Medici eller brittiska regenter som Henrik VIII och drottning Elizabeth I, det vill säga regenter vars levnadsbanor innehåll-

ler dramatiska maktkamper som ömsom vinnas och ömsom förloras och vars liv gestaltas på olika sätt i böcker, artiklar och visuellt överdådiga kostymdramer i film och på tv.

Det känns som om jag träffat dessa personer i verkligheten, det var smått gripande att följa dem utan spelfilmens påklustrade dramaturgi, pappan Ludvig XV som dog i smittkoppor, kungaparet som hade svårt att ”fullborda sitt äktenskap”, kungaparets dotter som fick skiljas från sina föräldrar när de avrättades...

Här kontrasterar en av intervjupersonerna en dramadokumentär om Marie Antoinettes liv med spelfilmen och formar en berättelse om familjen omkring henne som om det vore personer som han träffat här och nu. Han beskriver det som han lever sig in i historien sida vid sida med de förflutnas gestalter och med en relation till dem.

De två intervjupersoner som refererats och citerats här placerar in sig själva i historien i relation till berättelser om historiska personer. För flera av dem som deltog i studien ligger inlevelsen och kunskapandet om berömda mäns och kvinnors liv parallellt med släktforskning som är ett annat sätt att placera in sig själv i historien och samtidigt medverka till att det förflutna skapas.

När intervjupersonerna på olika sätt placerar in sig själva i historien kan det ses som en form av re-enactment. Att återskapa det historiska, söka realism och autenticitet genom att sätta sig i historiska personers ställe blir en allt vanligare väg till historisk kunskap. Det sker både på fantasins väg i relation till bilder och det skrivna ordet och kroppsligt, sensoriskt när ”historiska återskapare” går runt i historiska miljöer, äter äldre former av mat och erfar känslan av fuktigt ylle mot kroppen i egentillverkade historiska dräkter (de Groot 2009; McCalmán & Pickering 2010). I R.G Collingwoods (1946) historiefilosofi hänvisar re-enactment till en reflekterad, värderande och planlagt sätt att skapa historia genom att sätta sig in i andra människors tankar. I samtidens personifierade performativa historieskapande blir kunskapande och inlevelse ofta två kommunicerande kärn.

REFERENSER

- Burke, Peter (2001) *Eyewitnessing: the uses of images as historical evidence*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Collingwood, R. G. (1956/1946) ”History as Re-enactment of Past Experience”, in *The Idea of History*. Oxford: Oxford University Press, s. 282-302.
- de Groot, Jerome (2009) *Consuming history: historians and heritage in contemporary*

- popular culture*, London: Routledge.
- McCracken, Ellen (1992): *Decoding Women's Magazines: From "Mademoiselle" to "Ms"*, London: Macmillan.
- Laura Mulvey (1975) "Visual Pleasure and Narrative Cinema", *Screen* 16 (3): 6–18.
- McCalman, Iain & Paul A. Pickering (red.) (2010) *Historical reenactment: from realism to the affective turn*, Houndmills, Basingstoke: Palgrave MacMillan.